

Condamnarea geopoliticii la inactualitate

Chiar și caracterizările contemporane ale geopoliticii, încercările de definire a ei surprind cu deosebire relația dintre mediul natural și politică. Vom reda, în continuare, câteva asemenea aprecieri, așa cum sunt ele citate în Preambulul *Dicționarului de geopolitică* apărut sub coordonarea lui Yves Lacoste.

Grand Larousse universel (1962) consideră că geopolitica este “*studiul raporturilor dintre state, dintre politicile lor și legile naturale, acestea din urmă determinând pe primele*”. Celălalt mare dicționar, Robert (1965), concepe geopolitica drept “*studiul raporturilor dintre datele naturale ale geografiei și politica statelor*”.

Grand Larousse universel (1989) definește geopolitica ca fiind “*știința care studiază raporturile dintre geografia statelor și politica lor... Geopolitica exprimă voința de a ghida acțiunea guvernelor în funcție de lecțiile geografiei*”. Citim în „*Le petit Larousse illustre*”, 1994: “*Geopolitica - “știința care studiază raporturile între geografia statelor și politica lor*”. În *Enciclopedia Britanica*, geopolitica este considerată a fi “*utilizarea geografiei de către guvernele ce practică o politică de putere*” (prin urmare, geopolitica este asociată doar cu statele mari, cu puterile care au ceva de spus pe arena internațională).

Am reprodus aceste definiții pentru că ele fixează o anumită înțelegere, de început, a geopoliticii. Pentru că fac acest lucru foarte aproape de zilele noastre, când există o presiune difuză, dar foarte reală, în direcția unei înțelegeri diferite și moderne a acestui termen. Pentru că ezită să încorporeze prefaceri ce au avut loc deja în câmpul politicii, al puterii, și care se cereau asimilate într-un fel sau altul și de către geopolitică.

S-a ajuns astfel la **un prim paradox**: chiar și astăzi, la o sută de ani de la apariția termenului, se operează tot cu sensul inițial al disciplinei și se încearcă aplicarea acestui sens la o realitate mult schimbată. Evident că în acest context, suntem tentați să percepem cu deosebire **discrepanța, ceea ce nu concordă**. Suntem chiar tentați să abandonăm noțiunea sau, poate și mai rău, să o folosim cu un sens trunchiat ori chiar negativ, ca exprimând “o orientare profund greșită”, adeptă a “determinismului geografic”, etc. Așa cum am precizat, geopolitica își propune să explice performanțele statului. Dar pe “teritoriul” statului au apărut realități noi de care el nu poate să nu țină cont. A discuta potențialul statului doar în raport cu instrumentele de care dispunea acum un secol - și în cadrul cărora poziția geografică și, în general, condițiile naturale jucau un rol mult mai important decât astăzi - înseamnă a condamna pur și simplu geopolitica la cea mai grea sentință pentru o disciplină, **sentința de inactualitate**.

Ion Conea sesiza cu acuitate că, dacă am concepe geopolitica doar ca geografie politică, deci ca o disciplină circumscrisă relației dintre mediul natural și stat, atunci viitorul ei ar fi serios pus sub semnul întrebării. Deoarece însăși influența mediului natural este din ce în ce mai puțin semnificativă într-o eră a triumfului tehnologiei moderne. “*Astăzi, cu progresele extraordinare ale tehnicii și, în genere, ale științei aplicate, se poate spune că influențele primite de omul civilizată înseamnă foarte puțin față de cele de el exercitate. Omul - agent geografic activ este azi înfinit superior omului agent geografic pasiv*” (I.Conea, “*Geopolitica. O știință nouă*”, vol. “*Geopolitica*”, pag. 70).

După opinia noastră, geopolitica a apărut în efortul de a oferi o explicație cât mai riguroasă elementului central al politicii, puterea. De ce este determinată puterea unui stat? reprezintă interogația care străbate mai toate demersurile de natură geopolitică.

Răspunsul oferit de geopolitica tradițională nu este cel mai adecvat, întrucât pune puterea în legătură doar cu factorii naturali ai existenței statale, de la poziție geografică până la bogății naturale. Cu temei, în toate analizele consacrate demersurilor geopolitice se reproșează determinismul geografic, faptul că formulele întemeietoare ale acestei discipline oferă explicații unilaterale politicului, venind numai dinspre perspectiva geografică. Este un lucru adevărat, dar nu neapărat cel mai important. Există o lectură, îndrăznim să o numim superficială a întemeietorilor geopoliticii, un tip de raportare care nu reușește să treacă dincolo de formule stereotipe.

Cu totul semnificativ ni se pare a fi faptul că se încearcă o **definire a ecuației explicative a puterii unui stat**. Are mai puțină importanță dacă elementele respective se schimbă, dacă dețin ponderi diferite în momente de timp diferite. Dar însăși ecuația este sau devine neîncăpătoare. Încă Montesquieu sesizase rolul mediului și al climei în determinarea sistemului de guvernământ; tot el semnală, însă, că rolul acestora este mult mai mare în societățile primitive, pe când în cele dezvoltate, factorii nenaturali tind să devină precumpănitori. Schimbarea rolului diverșilor factori nu scade din valoarea ecuației explicative, care poate integra alte elemente, poate repondera structura celor existente; **esențială rămâne preocuparea de a întemeia, de a fundamenta o ecuație**. Or tocmai această preocupare ni se pare demnă de reținut, independent de formula concretă. Formula poate fi respinsă, efortul de a o întemeia, nu!

Mai aproape de zilele noastre s-au lansat și alte ecuații de determinare a puterii unui stat. Dintre ele am cita pe cea a lui Ray S. Cline (în C. H. Henderson, “*International Relations. Conflict and Cooperation at the turn of the 21st century*”, p.102):

Puterea = [**Masa Critică** (Populația și Teritoriul) + **Putere economică** + **Putere militară**]
x [**Planificare coerentă a strategiei naționale** + **Voință**]

Sau într-o formulă prescurtată:

$$P = (Mcr + E + M) \times (S + V).$$

Putem, fără îndoială, face o serie de remarci chiar și pe marginea acestei ecuații, dar aici primează efortul de a sintetiza, de a turna într-o formulă o anumită interpretare și evaluare.

Apare limpede că avem de-a face cu o ecuație care definește puterea pornind de la achizițiile teoretice și de la experiența politică acumulată la sfârșitul de secol și de mileniu. Astăzi, elementele care alcătuiesc resursele a ceea ce literatura de specialitate numește putere necuantificabilă (“*intangible power*”), intră din ce în ce mai pregnant în ecuațiile care tind să evalueze forța unui stat. Pe drept cuvânt! Într-o epocă în care omul dispune de instrumente mult mai puternice de a-și modela viitorul, temeinicia strategiilor de dezvoltare, voința, sănătatea morală, deschiderea culturală sunt factori cu o pondere mai mare și, în anumite contexte, decisive în devenirea unei nații.